

verschijning van het leven en speciaal van het hollandsche leven, is door zijn kunstenaarsbewustzijn getrokken, heeft in dat proces vorm aangenomen en heeft zich in vorm uitgedrukt in zijn werken. Geheel anders is zijn schilderwijze dan die van bijv. de groote italiaansche meesters der Renaissance. Hij heeft geen machtige compositorische verbeeldingen geschapen als deze. Hij heeft het wezenlijkste van de bestaansverschijning der dingen, de eenvoudigheid en de harmonie ervan, gevoeld, de gelukkigmakende realiteit der dingen, der meest alledaagsche dingen ondergaan. Dat wat niet onder woorden is te brengen, dat wat het eigenlijkste geluk der menschen is, de wonderbare en eenvoudige harmonie tusschen al de dingen in de natuur, ook tusschen den mensch en de dingen om hem heen, dreef hem tot de openbaring ervan in zijn schilderwerken. Die harmonische wezenlijkheid der dingen, als verdronken in een glorie van licht en goud, dat wat dan ook weer weinig stemt tot jubelende ontboezemingen bij den eenvoudigen mensch, maar gevoeld wordt, ondergaan wordt en die in en om hem onbewust bestaan leidt, maar door den kunstenaar bewust gemaakt en gepredikt wordt en de eentonigste alledaagschheid in de oogen van den schilder onherroepelijk verzwelgt in het wonder der atmosfeer. Boven die harmonie draagt, van die harmonie uit, de mensch zijn geluk, zijn levensgeluk, de glimlach en de vreugde van dat geluk. Zoo is het leven, dat deze kunst afbeeldt, waar het zich niet verheft tot dramatisch conflict, of geen worsteling wordt, door zich te verdiepen tot lijden, maar alle voorwaarden tot een onbelemmerde demonstratie bezit en dus zich uit als vreugde en geluk, die tot een grenzenlooze intensiteit kunnen stijgen.

Voor zoover ik kan nagaan is deze wezenlijkheid en aard van het geluk en de levensvreugde, die zich „eentonig” uiten, (maar welk een rijkdom achter deze eentonigheid) wel speciaal-hollandsch. Tot geen verfijnde en gracieuse uitingen leidt en inspireert dit levensgeluk. Het heeft niet noodig verfijnde en harmonieuse vormen te scheppen, opdat het zich te subliemer uite. Hoe hooger het stijgt, des te eentoniger vormen neemt het aan, (naar het groote woord van Dirk Coster). Dat is nog de volheid van het geluk, dat leeft in de primitieve vormen. Verfijningen erop brengen meer en meer krachteloosheid. Wij vermoeden het allen, nu de klacht der uiterste weelde wordt de erkenning van haar leegte en gelukloosheid. De vreugde en het levensgeluk van den mensch zijn het grootst in hun primitiefsten eenvoud. Ieder kunstenaar heeft het tenslotte vermoed en uitgesproken. Het is de universele wezenlijkheid der schoonheid, die schijnt over alle dingen, over de ongevormdste dingen, over de natuur zelve het meest. Ook de grootste kunst-schepping benadert slechts, wat in de werkelijkheid reeds onbewust bestaat. De grootste schoonheid licht over den eenvoudigsten en natuurlijksten vorm. Wij vermoeden het, zeg ik, als wij zien, hoe in het verst-gevorderd stadium der cultuur, waarin het menschenleven steeds meer zich verfijnt, ook de kracht